

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Academic Journal of History and Idea

ISSN: 2148-2292

10 (5) 2023

<https://doi.org/10.46868/atdd.2023.313>

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş tarihi | Received : 30.09.2023

Kabul tarihi | Accepted: 23.10.2023

Yayın tarihi | Published : 25.10.2023

Hamza Sadan

<https://orcid.org/0000-0002-3448-3691>

Assistant Professor, Niğde Ömer Halisdemir University, Faculty of Islamic Sciences,
Department of Basic Islamic Sciences, Turkey, hsadan@ohu.edu.tr

Atıf Künyesi | Citation Info

Sadan, H. (2023). Kur'an'da İç İletişim. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 10 (5), 1690-1712.

Kur'an'da İç İletişim

Öz

“Kur'an'da iç iletişim” ismini taşıyan bu çalışma iki ana kavram üzere tesis edilmiştir. Bunlardan birincisi Allah Teâlâ'nın sözlerini içeren “Kur'an” diğeri ise yine Allah Teâlâ'nın insana yerleştirdiği “iç iletişim”dir. İç iletişim genel iletişimin içerisinde incelenen bir konu olarak insanın iç yapısına, benliğine ve kendisine dair algısına dayanır. Kişinin kendisiyle iletişimi kişinin kişiler arası iletişimi hatta bütün hal ve hareketlerinin altında yatan temel yapıyı oluşturmaktadır. Kur'an doğru düşünüş (inanç) ve doğru davranışı gerçekleştirmeyi hedefleyen ilahi bir metindir ve iç iletişimin doğru ve yanlış kurgulanmasıyla ilgili birçok örnek mevcuttur. Dolayısıyla bu çalışma iç iletişimle ilgili Kur'an'dan birtakım referanslar ve örnekler bulabilmeyi; bu şekilde kişinin kendisiyle iletişimi sahasında alana katkı sunmayı amaçlamaktadır. Normatif bir metin, iyi ve doğrunun ilahi kaynaklı yegâne belirleyicisi olarak Kur'an'dan iç iletişimle ilgili ipuçlarının belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda kişinin iç yapısıyla ilgili olan nefis kavramı ve iç iletişimle ilişkilendirilebilecek olumlu ve olumsuz örnekler üzerinde durulmuştur. Bu örnekler aynı nesnel bir durumun nasıl farklı davranışlara götürdüğünü ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an ve İletişim, İletişim, Kişinin Kendisiyle İletişimi, iç iletişim.

Self Communication in the Qur'an

Abstract

This study, titled "Self Communication in the Quran", is based on two main concepts. The first of these is the "Quran", which contains the words of Allah Almighty, and the other is the "inner communication" that Allah Almighty has placed in humans. Self communication, as a subject examined within general communication, is based on a person's internal structure, self and perception of himself. A person's communication with himself constitutes the basic structure underlying a person's interpersonal communication and even all his actions and actions. The Quran is a divine text that aims to realize correct thinking (belief) and correct behavior, and there are many examples of correct and incorrect construction of self communication. Therefore, this study aims to find some references and examples from the Quran regarding self communication; In this way, it aims to contribute to the field of communication with oneself. It is important to determine the clues regarding self communication from the Quran, as a normative text and the only divinely sourced determinant of what is good and right. In this context, the concept of self, which is related to the internal structure of the person, and positive and negative examples that can be associated with self communication are emphasized. These examples reveal how the same objective situation leads to different behaviors.

Keywords: *Tafsir, Qur'an and Communication, Communication, Communication in the Qur'an, Communication with oneself.*

Giriş

Beşeri ve sosyal alana dair yapılan çalışmaların öznesi insandır. Bu çalışma da insanı konu edinmektedir. İnsanın içyapısını, benliğini ve kendisine dair algısını incelemesi bakımından insanın içsel süreçlerini araştıran psikoloji biliminden yararlanmaktadır. Öncelikle belirtmemiz gerekir ki “Kur’an’da iç iletişim” ismini taşıyan bu çalışma iki ana kavram üzere tesis edilmiştir. Bunlardan birincisi Allah Teâlâ’nın sözlerini içeren “Kur’an” diğeri ise yine Allah Teâlâ’nın insana yerleştirdiği “iç iletişim”dir. Bunların her ikisi de aynı kaynaktan beslenen biri kavli (sözel) diğeri ise kevnî (fiili) özellik taşıyan iki farklı kavramdır. Hiç şüphesiz Allah Teâlâ’nın hem kavli ayetleri hem de kevnî ayetleri daima çeşitli inceleme ve araştırmaların konusu olagelmıştır. Kavli ayetleri içeren Kur’an nüzulünden itibaren anlama ve yorumlama faaliyetlerinin konusu olmuştur. Her çağda hakkında çok sayıda araştırma yapılmıştır ve yapılmaya devam edilmektedir. Kur’an, tefsir, kelam, fıkıh gibi ilimlere doğrudan kaynaklık ederken psikoloji, sosyoloji gibi değişik ilim dalları ve birçok disiplin tarafından referans alınmaktadır. Kavli ayetler gibi kevnî ayetler de birçok disiplinin araştırma

konusudur. Biyoloji, zooloji, coğrafya, fizik, kimya, astronomi gibi çok çeşitli bilim dalı bunları incelemektedir.

Kur'an'da Allah Teâlâ'nın varlığına ve birliğine delalet eden hem Kur'an sözleri (el-Bakara, 2/ 187, 221, 242; Âli İmrân, 3/ 103, 164; en-Nisâ, 56; Sebe 34/ 5, 38, 43; el- Kalem, 68/ 15.) hem de kevnî varlıklar (er-Rûm, 30/20-25; er-Rûm, 30/46-25; Fussilet, 41/ 37,39) için ayet ifadesi kullanılmaktadır. Çünkü ayetin anlamlarından biri de delildir ve bütün bunlar Allah Teâlâ'nın varlığına ve birliğine delalet etmektedir. Ancak Kur'an, kâinatta yaratılmış olan her şeye beşeri ilimlerden farklı olarak bilimsel açıdan yaklaşmaz ancak bunları insanların Allah Teâlâ'ya imanın gerekliliği bağlamında kullanır.

Allah Teâlâ kâinattaki canlı ve cansız varlıklara hareket tarzlarını bildirmiştir. Güneş sisteminden başlayarak en küçük canlıya kadar bütün varlıklar onun belirlediği prensipler muvacehesinde hareket etmektedir. "Sünnetullah" denilen bu durum insan için de geçerlidir. İnsanın canlılık vasfını sürdürmesi "biyolojik yasalarla"; sosyal bir varlık olması nedeniyle diğer insanlarla birlikte huzur içerisinde yaşaması "toplumsal yasalarla" sağlanmaktadır. Her insana yerleştirilen bir özellik olarak insanlar arası iletişim ve iç iletişim de sünnetullah dairesinde değerlendirilebilecek hususlardan biridir.

Diğer taraftan Allah'ın sözlerini içeren Kur'an bir derya, bir deniz... İçerisinde birçok şeyi barındırmakta ve pek çok şeyi kuşatmaktadır. Bu nedenle evrensel ve çağlar üstü. Ahir vakte kadar insanlığın manevi ihtiyacına cevap vermekte, onların içine düştüğü sorunlarını çözmekte yegâne kitaptır. Statik bir metin olmasına rağmen onlara mutluluğun yollarını göstermede daima dinamiktir. Bizzat kendisi şümüllü bir kitap olduğunu ilam etmektedir: "*De ki: Rabbimin sözleri için derya mürekkep olsa ve bir o kadar da ilâve getirsek dahi, Rabbimin sözleri bitmeden önce deniz tükenecektir* (Kehf, 18/109). Yine başka bir ayette "*Biz o kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık.*" (En'âm, 6/38) buyurulmaktadır.

Allah Teâlâ vahiy yoluyla Cebrail ve peygamberler vasıtasıyla insanlara iletmek istediği mesajları bildirmiştir. Bu mesajlardan hiç bozulmadan, değişikliğe uğramadan günümüze ulaşanı Kur'an'dır. Kur'an'ın kendisi aşkın olan yüce yaratıcıdan yeryüzünün halifesi olarak yarattığı insanlığa olan bir ilişkinin sonucu olmasının yanında aynı zamanda nasıl doğru bir iletişimin kurulacağına dair örnek ve prensipleri de içermektedir. Çünkü o her konuda olduğu gibi iletişim konusunda da yol göstericidir.

Hiç şüphesiz Kur'an'da insanların birbiriyle olan iletişimi noktasında müminlere tavsiyeler ve örnekler bulunmaktadır. Örneğin Hz. Peygamber'in kaba ve katı yürekli olması durumunda insanların ondan uzaklaşacağını ve yanında durmayacaklarını bildirmektedir (Âl-i

İmrân, 3/159). Ayrıca Hz. Musa'nın ve kardeşi Harun'un kaba ve mütekebbir Firavun'a karşı nasıl bir dil kullanması gerektiğini “*Ona yumuşak söz söyleyin. Belki öğüt alır yahut korkar*” (Taha, 20/44) şeklinde ifade etmesi iletişimde insan psikolojisinin dikkate alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yeme, içme gibi fizyolojik ihtiyaçlarımız olduğu gibi diğer insanlarla bir arada yaşamak ve onlarla iletişim kurmak gibi sosyal ihtiyaçlarımız da bulunmaktadır. Çevreye uyum sağlamak ve kendi dışımızdaki varlıklarla hemhal olmak yaşamın gereklerindedir. Hayatımızın her aşamasında bir şekilde iletişim içerisinde bulunmaktayız. Bebeklik döneminden itibaren sonraki dönemlere doğru gidildikçe iletişim yakından uzağa doğru gelişim göstermektedir: Bebeklik döneminde daha çok anne baba ve kardeşlerimizle iletişim halindeyken çocukluk ve gençlik dönemlerinde okulla birlikte giderek dış çevreye dönük iletişim de sergilenmektedir.

Kur'an'da iç iletişim hakkında müstakil bir çalışma bulunmamaktadır. Müstakil çalışma bulunmadığı gibi hakkında fazla çalışma da yapılmamıştır. Konuyla ilgili olarak – ulaşabildiğimiz kadarıyla- Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı'nda “Kur'an'da İletişim Dili” adıyla hazırlanan doktora tezinde “İnsanın İçsel İletişimi” başlığı altında kısa bir değerlendirme yapılmıştır. Kur'an'da kişiler arası iletişimle ilgili çok sayıda çalışma yapılmışken kişinin kendisiyle ilgili iletişimi hakkında dikkate değer bir araştırmanın yapılmayışı böyle bir konuyu incelememize neden olmuştur. Zira kişinin kendi içerisindeki iletişimi kişiler arası iletişimde temeli durumundadır. Sadece kişiler arası iletişim değil aynı zamanda insanın hal ve hareketlerine yön veren ana saiklerden biridir. Bu çalışma iç iletişimle ilgili Kur'an'dan birtakım referanslar ve örnekler bulabilmeyi; bu şekilde kişinin kendisiyle iletişimi sahasında alana katkı sunmayı amaçlamaktadır.

1.İletişimin Tanımı, Niteliği, Amacı ve Önemi

1.1.İletişimin Tanımı, Niteliği

İletişim, genel anlamda, kaynak (gönderici) ile hedef (alıcı) arasında mesajın aktarılma sürecidir (Tutar & Yılmaz, 2012, s. 21). Buna göre iletişim için iki sistem gereklidir. Bu sistemler iki insan, iki hayvan, iki makine veya bir insan bir hayvan, bir insan bir makine ya da daha farklı unsurlar olabilir. Her ne şekilde olursa olsun iki unsur arasında meydana gelen bilgi alışverişi iletişim olarak kabul edilmektedir (Dökmen, 1998, s. 25). Ancak iki sistem arasındaki bilgi aktarımının çift yönlü olması gerekir. Eğer tek yönlü bir bilgi akışı var ise buna iletişim denilmemektedir (Dökmen, 1998, s. 20). Başka bir tanıma göre iletişim “Duygu, düşünce veya

bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyon” anlamına gelmektedir (Akalin vd., 2009, s. 20).

İletişim için değişik sınıflamalar yapılagelmiştir. Örneğin, toplumsal ilişki bakımından kişiler arası iletişim, grup iletişimi, örgütsel iletişim, toplumsal iletişim; grup ilişkilerinin yapısına göre, yatay, dikey, çapraz iletişim; kullanılan yöntemine göre, görsel, işitsel, bilişsel, kitle iletişimi; kullanılan kodlara göre, sözlü, sözsüz ve yazılı iletişim gibi bölümlere ayrılmaktadır (Koçyiğit, 2016, s. 80-110). Bu sınıflamalardan biri de insanın kendisiyle iletişimidir. İnsanın diğer varlıklarla iletişimine dış, kendisiyle olan iletişimine iç iletişim denilmektedir.

İletişim, iki kutupludur ve iki birim arasında karşılıklı olarak duygu düşünce ve bilgilerin kısaca mesajların değişik yollarla başkalarına aktarımından ibarettir. İki birim arasında geçen iletişimin bir benzeri kişinin kendi içerisinde de gerçekleşmektedir. İşte bu iletişim iç iletişim olarak isimlendirilmektedir. Bireyin duygularının ve ihtiyaçlarının farkına varması, kederlenmesi veya sevinmesi iç iletişimin bir parçası olarak görülmektedir (Işık, 2010, s. 32). Kişinin kendi kendine sorular sorması ve bunlara cevaplar araması da aynı şekilde iç iletişimin kapsamına girmektedir (Dökmen, 1998, s. 21). Dolayısıyla en yaygın iletişimin iç iletişim olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü insan hem diğerleriyle diyalog halindeyken hem de kendi başına evinde otururken sürekli kendisiyle iletişim durumundadır (Tutar & Yılmaz, 2012, s. 101).

Başkalarıyla yapılan iletişim önce kendi içerisinde başlar. Diğerleriyle olan iletişim (dış iletişim) bireyin kendi içerisinde oluşturduğu iç iletişime ve duygu ve düşüncelerine göre şekillenir. Dış iletişimin ortaya çıkmasında ve sona ermesinde kişinin kendisi/ iç iletişimi etkin rol oynar (Gürüz & Eğinli, 2016, s. 3). Kişinin diğer bireylere bir şeyler aktarırken duygu düşüncelerinin farkında olması gerekir. Başkalarından bir şeyler dinlerken kendine gelen mesajı anlamaya ve yorumlamaya çalışır. Dolayısıyla tüm bu durumlarda iç iletişimden bahsedebiliriz (Dökmen, 1998, s. 29).Kişilerarası iletişimde sözlerin yanında beden dili, jest ve mimikler önemlidir. Eskilerin dilinde bu durum "lisân-ı hâl, lisân-ı kâlden entaktır" şeklinde dile getirilmiştir. Yani beden dili sözel ifadeden daha çok konuşur, daha çok şey anlatır. İletişimde sözlerin etkisi yüzde on, ses tonunun etkisi yüzde otuz, beden dilinin etkisi ise yüzde altmıştır (Koçyiğit, 2016, s. 107). Ses tonu ve beden dili ise iç iletişimin, o andaki psikolojik yapımızın durumuna göre şekillenmektedir.

İçimizde hissettiğimiz öfke, korku, üzüntü, şaşkınlık, kibir, mutluluk, sevinç gibi olumlu ve olumsuz duygularımız yüzümüze yansır. Yüzümüzde beliren bu ifadeler diğer bedensel ve

sözel ifadelerden daha etkileyicidir. Yüz ifadeleri içerisinde gözler de ayrıca iletişim açısından üzerinde durulması gereken bir husustur. İnsan nefsindeki gerçek duyguların dışa vurulmasında gözler önemli bir yere sahiptir. Göz teması yoluyla diğerlerinin hislerine vakıf olunur. Göz hareketleri ve bakışmalar yoluyla iç dünyamız zahir olur. Başka bir ifadeyle gözler iç dünyanın dışa açılan kapılarından biridir ve en önemlisidir. Bu nedenle gözler üzerinde detaylı çalışmalar yapılmıştır. Diyalog esnasında nereye bakıldığı, muhatabın yüzünün neresine bakıldığı gibi hususlar iletişimin şekli üzerinde ipucu vermektedir. Örneğin kişinin gözleri ve ağzı arasındaki bölgeye bakılması sosyal bakışı yani samimi, içten ve sıcak ilişkiyi; kişinin alın ve gözleri arasına bakılması, iş bakışını yani resmi ve işle ilgili iletişimi göstermektedir (Koçyiğit, 2016, s. 120-124).

Bu nedenle kişiler arası etkili bir iletişim için beden dilinin beslendiği iç iletişimin etkin bir şekilde oluşturulması gerekmektedir. İç iletişimin negatif olarak kurgulandığı kişilerin dış iletişiminin etkin olması beklenemez. Bu nedenle bireyin iç iletişimine etki eden faktörlerin incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

İç iletişim, iletişimin alt konularından biridir. İç iletişimin birkaç boyutu vardır. Bunlar: kişinin kendini tanıması, kendinin farkında olması ve kendisine saygı duyarak güvenmesidir (Gürüz & Eğinli, 2016, s. 7). Bütün bunlar kişinin benlik algısıyla ilgilidir. Bu yüzden iletişime ilgili eserler benlik konusu üzerinde durmuşlar, benlik kavramını tanımlamaya ve açıklamaya çalışmışlardır (Koçyiğit, 2016, s. 159-199; Soyteir, 2008, s. 227-260).

Kişinin kendisiyle olan iletişimi kendisine dair algısı ve benlik bilinciyle oluşmaktadır. Kendine saygı duyması, güvenmesi ve olumlu bir benliğe sahip olması çevresini anlamada ve yorumlamada yol göstericidir. Bu nedenle birey önce kendi iç dünyasına yolculuğunda doğru referanslar üzerinde olmalıdır. İnsanın benlik oluşturmasında yakın çevresinin, aldığı eğitimin ve kendisine etki eden başka birçok faktörün etkisi vardır. Çevresel faktörlerin yanında kalıtım yoluyla getirmiş olduğu özelliklerin de etkisi bulunmaktadır. Bireyin kendisiyle ve başkasıyla iletişimi karşılıklı etkileşim içerisinde gelişim göstermektedir. Birbirinden etkilenecek farklı boyutlar kazanmaktadır. Dışarıdan gelen bilgi, ileti veya mesajlar kişinin kendine dair benlik gelişimini etkilemektedir. Bunun sonucunda ya olumlu bir benlik ya da olumsuz bir benlik ortaya çıkmaktadır. Bu benlik yapısı da kişilerarası iletişime yön vermektedir.

İnsanın iç iletişimine etki eden unsurlardan diğeri kişilik yapısıdır. Kişilik kişinin psikolojik, fiziksel ve zihinsel özelliklerinin dışa yansıyan izdüşümleridir ve bütün özelliklerinin toplamıdır. Doğuştan itibaren hayatı boyunca ortaya çıkan tutum, davranış ve duygulardır. Her ne kadar insanlar arasında kişilik bakımından benzerlikler olsa da her birey farklı kişilik özelliklerine sahiptir (Koçyiğit, 2016, s. 159). Kişilik ve benlik birbiriyle alakalı

ancak tamamen aynı kavramlar değildir. Toplumun kişiye dair algısına kişilik, şahsın kendisine ait algısına ise benlik denilmektedir (Koçyiğit, 2016, 160). Dolayısıyla benlik kişinin kendisiyle ilgili tasavvuruyla alakalı iken kişilik toplumun onunla ilgili tasavvurunu ortaya koymaktadır. Her şahsın kendisine dair bir ben algısı vardır. Bu algı, toplumun ona ilişkin algısıyla tam olarak örtüşmeyebilir ya da her ikisi arasında farklılıklar olabilir. Bu da bireyin kendine dair algısını yani benliğini topluma ne kadar ve ne şekilde yansıttığıyla alakalıdır.

Kişilik ve benliğin iç iletişimde etkili iki faktör olduğu anlaşılmaktadır. Ancak iç iletişim bu ikisi içerisinde benlikle daha çok alakalıdır. Çünkü benlik kişilik özellikleriyle ilgili bireyin kendine ait idrakidir. Kişinin benlik algısı her zaman gerçeği yansıtmayabilir. Örneğin yetenekli olduğunu düşünen biri yeteneksiz, yeteneksiz olduğunu düşünen biri yetenekli olabilir (Koçyiğit, 2016, s. 197).

Öte yandan kişinin kendine dair benlik algısı hem iç iletişimi hem de başkalarıyla olan iletişimi ile şekillenmektedir. Çünkü diğer insanların kendisi hakkında neler düşündüğü benliğin şekillenmesinde önemli rol oynar. Kişi özellikle değer verdiği kişilerin kendi hakkındaki yaklaşımlarına göre şekillenmektedir (Soytetir, 2008, s. 235). Bu durumda benlik iç iletişimi etkilerken aynı zamanda ondan da etkilenmektedir. Dolayısıyla bu ikisi karşılıklı etkileşim içerisinde gelişmektedir.

Birey kendisini değişik yollarla tanımaktadır. Kişi bazen başkalarının gözüyle bazen de kendisini diğerleriyle kıyaslamak suretiyle kendini tanımaktadır. Bu yüzden önem verdiği kişilerin kendisi hakkındaki tutum ve davranışları kendi benliğini kavramada önemlidir. Diğerlerinin kendisi hakkındaki olumlu imajı istenilen yönde bir benlik geliştirmede ona yardımcı olur. Aynı şekilde kendisini diğer kişilerle kıyaslaması durumunda onlar karşısında iyi bir durumda ise mutluluk ve haz duymaktadır. Kişi bulunduğu toplum veya grup içerisinde grubun kendisine bakış açısını, yüklediği rolü ve hangi davranışlarını ödüllendirdiğini dikkate alır ve o yönde gelişim gösterir. Önceden esprili olmayan birisi yeni girdiği arkadaş ortamında söylediği bir söze diğerlerinin olumlu tepkisi sonucunda sürekli espri yaparak bu yönde gelişme ortaya koyabilir. Kişinin benliğinin farkına varması iletişimin sağlıklı olması açısından önemlidir. Benlik farkındalığı bireyin kendisi hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğu, ne derece tanıdığı ile ilgilidir. Benliğin kişi tarafından görülen ve görünmeyen yönleri olabilir. Bazen diğerlerinin gördüğü ancak kendisinin farkına varmadığı yönler olabilir. Başkalarının haiz olduğu benlik daha çok kişiler arası iletişim ile kendisinin farkında olduğu benlik kişinin kendisiyle olan iletişimiyle ilgilidir. Diğer kişilere kendisi hakkında nelerin gösterileceği nelerin gösterilmeyeceği kişilerarası iletişimin kalitesini belirlerken özüyle ilgili farkındalık iç

iletişimin yetkinliğini ortaya koymaktadır. Kişinin kendi içine odaklanıp farkındalığını çoğaltması için kimliği hakkında sorular sorması, kendisini mutlu ve mutsuz eden şeyleri belirlemesi, huzursuzluk veren duygu düşünce ve ortamlardan kaçınması ve başkalarının kendisi hakkındaki tepkilerini doğru bir şekilde analiz etmesi gerekir. Benliğine saygı duyarak güvenmesi kendisine verdiği değerle alakalıdır. Değer yargısının olumlu yönde gelişimi ise eksik yönlerini gidermekle, tutarlı olmak, doğru ve güzel işler yapmakla orantılıdır.

İletişimin bütün türlerinde kişinin kendi içerisinde gerçekleştirdiği iç iletişimi etkilidir. Sözelimi sözlü iletişimde kelimeler, ses vb. unsurlar iç iletişimden etkilenerek ortaya çıkar. Bu nedenle iç iletişimin yerinde olması gerekir. İletişim için yapılan tanımlamalardan biri de “bireyde benlikle ilgili olarak belirsizliğin azaltılması” şeklindedir (Koçyiğit, 2016, s. 16). Bu da iç iletişimi anlatan bir tanımdır. Duygusal zeka da iç iletişimine etkisi olan konulardan biridir. Çünkü duygusal zeka kişinin kendini tanıması duygularının farkında olması ve duygularını yönetebilmesi ile ilgilidir. Duygusal zekada odak kelime *duygudur*. Öfke, üzüntü, korku, zevk, sevgi şaşkınlık, iğrenme ve utanç gibi olumlu veya olumsuz temel duygular bulunmaktadır. İnsanlar duyguları ile hayatı anlamlandırır. Hayatını yönlendirir. Duyguları ile dünyayı anlamlandırır. Bir olay karşısında hissedilen duyguların tonu her insanda farklılık gösterir. Duyguların Allah Teâlâ'nın insana bahsettiği akıl yetisi ile kontrol edilmesi ve yönetilmesi önem arz etmektedir (Koçyiğit, 2016, s. 211-214). Benlik kişinin dış dünyayı algılamasında önemli unsurlardan biridir. Çevresel uyarıcılar her bireyde aynı şekilde algılanmazlar. Kişinin algısında dış uyarıcılar bir fotoğraf değildir. Dış uyarıcılar duyu organlarıyla beyne iletilir. Beyne iletilen uyarıcılar kişisel niteliklerle algılanır. Daha önce öğrendiğimiz zihinsel ürünler algımızı şekillendirir. Bu yüzden bir fotoğraf farklı kişilerde değişik şekillerde algılanabilir. Bu yüzden herkesin tepkisi birbirinden farklılık gösterebilir (Adler, 2007, s. 56-57).

Algılama duyu organları ile elde edilen bilgilerin anlamlandırma, değerlendirme ve bir karara varma sürecidir (Gerçik, 2015, 90). Dış dünyaya dair algılarımız objektif değildir. Bunun nedeni her bireyin iç iletişiminin birbirinden farklı kurgulanmasıdır. İç iletişimde etkin olan kişinin edindikleri bilgi, beceri, tutum ve istekleri nedeniyle dış dünyada nesnel gerçekliği bulunan varlıklar farklı şekillerde yorumlanır. Bir kişi bir gerçekliği veya bir olayı diğerlerinden farklı olarak değerlendirebilir. Bazen tamamen birbirine zıt iki farklı yorum ortaya çıkabilir.

İşsel-Zihinsel sınırlar neleri yapıp neleri yapamayacağımız noktasında önemli bir yere sahiptir. Bununla ilgili olarak birçok deney yapılmıştır. Birine göre “ birkaç pire, doksan santim yüksekliğindeki bir fanusla üzeri kapatılmış bir sacın üzerine konulmuştur. Sac ısıtılınca pireler zıplamaya başlar. Fanusla çizilen ölçek sayesinde sıcak sac üzerinde pirelerin altmış

santim zıpladıkları tespit edilir. Daha sonra, fanusun yüksekliği otuz santimetreye kadar düşürülür. Altmış santim zıplama kabiliyetleri olduğu için otuz santim yüksekliğindeki cam fanusun tavanına yüzlerce kez çarpan pireler, en sonunda çareyi yirmi dokuz santim zıplamakta bulurlar. Deneyi yapan sosyal psikologlar fanusun tepesindeki camı kaldırdıklarında, pirelerin altmış santim zıplama imkânları vardır. Ancak yirmi dokuz santimden bir santim daha yukarı zıplayınca acı duyacaklarını öğrenen pireler, üstlerinde bir engel olmamasına rağmen yirmi dokuz santimden daha yükseğe zıplamazlar.”(Gerçik, 2015, s. 61). Bu deney insanın iç dünyasında çizdiği sınırların onun davranışı üzerindeki etkiyi göstermesi bakımından önemlidir. Aslında din de emir ve yasaklar yoluyla ya da tavsiye, mevize ve öğüt üslubuyla insanın iç yapısına nüfuz etmeyi hedefler. Bu şekilde davranış değişikliği meydana getirme hedefini gerçekleştirir. Aksi halde içe nüfuz etmeyen dini motifler hal ve hareketlere de nüfuz edememektedir.

1.2.İletişimin Amacı ve Önemi

İletişim insanoğlunun yaşantısında önemli bir yer tutar. İnsan iletişim kurmaya meyilli olarak yaratılmıştır. İlk insan ilk peygamber Hz. Adem yaratıldıktan sonra çevresindekilerle iletişim içerisinde olmuştur. Hz. Adem’in henüz cennette iken İblis’le ve meleklerle diyalogunu Kur’an haber vermektedir. Ayrıca bir peygamber olması nedeniyle de Allah Teâlâ’nın vahyine mazhar olmuştur. Cennetten dünyaya indirildikten sonra orada nasıl hareket etmesi gerektiği vahiy yoluyla bildirilmiştir. Kendisine bildirilen ilahi mesajlara uygun hareket ederek indirilmiş olduğu cenneti tekrar elde etmesi Hz. Adem’le başlayan insanlığın temel hedefi olarak kendisine tevdi edilmiştir. Daha sonraki süreçte de birçok peygamber gelerek bu hedefi gerçekleştirmek üzere Allah Teâlâ ile insanlar arasında elçilik görevini yerine getirmişlerdir. Bu şekilde yaratıcı ile kullar arasında iletişimi sağlamak üzere peygamberlik görevini yerine getirmişlerdir.

Nasıl ilk insan Hz. Adem yaratılmasından hemen sonra çevresiyle iletişim içerisinde olmuşsa ademoğlu da bir anneden dünyaya geldikten sonra çevresindekilerle temas halinde olmak durumundadır. Kişi ilk önce anneden başlayarak daha sonra gittikçe genişleyen çerçevede yakındakilerle iletişim kurar. Çekirdek aile içerisindeki iletişim önce geniş aileye sonra diğer akrabalara daha sonra eğitim çağıyla birlikte diğer insanlarla iletişim kurar ve bu daire gittikçe genişler. Günümüzde bilgi teknolojilerinin gelişmesi ve sosyal medyanın yaygınlık kazanmasıyla iletişim kurulan kişilerin çerçevesi daha da genişlik kazanmıştır. İlk insan Hz. Adem’in yaratılmasından ve onun torunları insanoğlunun doğumundan sonra çevresiyle iletişim kurması, iletişimin bireylerin ilk zamanlarından itibaren bir gereklilik

olduğunu göstermektedir. İnsan sosyal bir varlıktır. Diğerleriyle diyalog kurarak yaşamını sürdürür. Çevresiyle iyi iletişim Kur'anlar daha mutlu bir hayat sürdürürken geçimsiz olanlar hem kendilerini hem de kendisi dışındakileri huzursuz ederler. Kur'an'ın ana konuları iman, ibadet, ahlak ve muamelat şeklinde dört ana başlıkta toplanmaktadır. Bunlardan iman ve ibadet Allah Teâlâ - insan; ahlak ve muamelat ise insan - insan ilişkilerini konu edinir. İman kalbin fiili olduğu için iç iletişimin konusu içerisinde mütalaa edilebilir. İbadet Allah Teâlâ ile iletişim kurma yollarından biridir. İbadetlerle Allah'ı yüceltir, tespih eder, ona saygı gösterir ve ona şükürümüzü ifade ederiz. Gönlümüzü ona açarız. Kimseye açamadığımız dertlerimizi ona dökeriz. İbadetlerimiz esnasında okuduğumuz ayetlerde onun emir ve yasaklarını tekrar eder ve bunlara bağlılığımızı ikrar ederiz. Ahlaki kurallar içeren ve muamelata dair kurallar koyan ayetler insanlar arasında düzenin sağlanmasında dolayısıyla insanlar arası iletişimin düzenlenmesinde önemlidir. Dil ile kalp birbirinin tamamlayıcısıdır. Güzel bir dil oluşturabilmek için güzel bir kalbe sahip olunmalıdır. Bu nedenle saf, temiz ve iyi niyetli bir kalbe sahip olmak önemlidir. Kalp temizliği ise iç iletişimimizle elde edilebilecek bir husustur. Niyetlerimizde oluşan her ifsat edici duygu ve düşünceyi yok etmeye çalışmalıyız. Yerine doğru düşünceleri yerleştirmeliyiz. Böylece başkalarıyla yaptığımız sözel iletişimimizin sağlıklı ve olumlu olması kaçınılmaz olacaktır. İyi düşünen iyi görür. İyi gören doğru kelimelerle iletişim kurar. Diğer taraftan insan verdiği kararlarla hayatını idame ettirir. Eğer aldığı kararlar uygun ise mutlu; değilse mutsuz ve huzursuz olur. İnsanın karar verme yeteneğinin oluşmasında da kendi içerisindeki yolculuğunun önemli etkisi bulunmaktadır. Eğer iç donanımız erdemli bilgilerle donatılmışsa karar esnasında iç iletişimimiz bu minvalde olacak ve bizi doğru sonuca ulaştıracaktır. Günlük yaşantımızda birçok dini ifadeyi kullanmamız dinin insanlar arası iletişimde ne denli etkiye sahip olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Hasta olan kişiye "Allah şifa versin", sınava hazırlanan kişiye "Allah zihin açıklığı versin", bize iyilikte bulunan kişiye "Allah razı olsun" gibi birçok dini ifadeyi sık sık kullanırız.

İletişimi etkileyen faktörlerden biri de kültürdür. Kültür bir toplumun maddi manevi unsurlarının toplam mirasıdır. İnançların, örf-adetlerin, bilgilerin, deneyimlerin, davranış biçimlerinin, kuralların düzenlenmesi ve aktarılması yoluyla oluşan toplumsal-bireysel hafızadır. Kültürel boyutta mevcut olan toplumsal ve bireysel hareket tarzlarının oluşmasında inancın-dinin etkisi yadırganamaz. İncanın teşekkülünde ilahi kitapların büyük bir rolü bulunmaktadır. Bu bağlamda iletişimin hem şekli hem de kavramları üzerinde din belirleyici faktörlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Günlük iletişim kavramlarından birçoğu din referanslıdır. İki insanın karşılaşması, hasta ziyareti, yardımlaşması vs. esnasında dinî ifadeler çokça kullanılmaktadır.

Kültür toplumun maddi manevi değerleridir. Bu değerler iyi ve kötünün belirlenmesinde ve kabulünde yol göstericidir. Toplumlara ayakta tutan yazılı ve yazılı olmayan kurallar bulunmaktadır. Yasa, tüzük ve yönetmelik kültürün yazılı; ahlak, örf-adet, gelenek ve görenekler yazılı olmayan bölümünü teşkil eder. Kültür örgün ve yaygın eğitimle yatay ve dikey olarak aktarılır. Bir toplumda aynı zaman içerisinde yaşayanlara ulaştırılması yatay; nesilden nesile aktararak ileriki zamanlara ulaştırılması dikey olarak kültürlenmedir. Kültür aktarımı hem yatay hem de dikey düzlemde her birey ve toplumda aynı etkiye sahip olduğu söylenemez. Kültürel öğelerin aktarılmasında ve benimsenmesinde bireysel farklılıklar da kaçınılmazdır.

Bireyler toplumun kültürü üzere yaşarlar. İletişim ve ilişkilerini yetiştikleri kültürün etkisiyle düzenlerler. Çünkü kültür, kişinin benlik gelişimi üzerinde etkili olan faktörlerden biridir. Benlik algısı ise bireyin bütün faaliyetlerini yöneten ve etkileyen iç iletişimin bir parçasıdır. Bireylerin toplum içerisinde nasıl hareket edeceğini ve hangi kararları alacağını belirleyen içsel bir sistemdir.

Dış iletişimin hazırlayıcısı olan iç iletişim kontrol edilebilir özelliktedir. Genellikle spontane olarak gelişir. Bunda önceden elde ettiğimiz deneyimler, yaşanan olumlu ve olumsuz tecrübeler etkilidir. Ayrıca bilgi birikimiz, kalıtsal özellikler de belirleyici unsurlardandır. Yine psikolojik ve fizyolojik hazır bulunuşluluk da önemli faktörlerdendir. İç iletişimin belirleyici niteliğinde olan değişkenlerden bir kısmını temsil eden bütün bu sayılanlar onun spontane olarak gerçekleşmesinde etkili olan unsurlardan bazılarıdır. Ancak zaman zaman kontrollü ve ya yapmacık olarak ta gelişebilir. Yeni tanışan kişiler veya evlilik planı yapanlar ilk buluşmalarında kendisini muhatabına daha dikkatli bir şekilde yansıtmaya çalışırlar. Bu durumda karşı tarafa daha dikkatli bir izlenim vermek için doğal olmayan bir şekilde davranış sergileyebilir. Böyle zaman dilimlerinde iç iletişim spontane değil de daha bilinçli bir şekilde kurgulanır.

İnsanlar arası ilişkiler güven temeline dayanır. Güven duygusunun yıkılması veya zarar görmesi ilişkileri olumsuz etkileyen en önemli iletişim engellerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni tanışanlar güven duygusunun zarar görmemesi için daha hassas düşünürler. Doğru bir başlangıç yapmak en önemli amaçlarıdır. Zaman ilerledikçe kişinin doğal içyapısı söz ve davranışlarından zahir olamaya başlar. Ve nihayetinde kişinin diğerleriyle iletişimde kişinin gerçek içyapısı/iç iletişimi tam olarak ortaya çıkar. Tanışmaların ve evliliklerin ilk zamanlarında her şeyin doğru zeminde ilerlemesi daha sonra tam aksine her şeyin çekilmez bir durum arz etmesinin sebeplerinden biri de bu olsa gerektir.

Kimisi ilk etkileşimde üstünlüğü elde etme çabası içerisine girer. Bu durum iç iletişimini bu yönde kullanmaya iter. Sürekli konuşarak muhatabını etki altında tutmaya çalışır. Ya da muhatabın durumuna göre pozisyon alır. Patron işveren iletişimi ise sert veya otoriter bir tavır sergiler. Kişi doğduğu andan itibaren dış dünyaya dair zihninde şemalar oluşturur. Oluşturduğu bu şemalar çerçevesinde çevreyi algılar. Bir taraftan şemalar çerçevesinde dış dünya algılanırken diğer taraftan şemaların oluşumu devam eder. Her birey kendi yaşantıları sayesinde bu şemaları oluşturur. Bu şemalar iç iletişim için de belirleyici olan önemli faktörlerden biridir. İç iletişimin farklılığı nedeniyle dış dünyaya ait olan somut gerçeklik herkeste farklı bir şekilde algılanır. İç iletişimi etkileyen unsurlardan biride duygulardır. Eğer duygularımız olumlu ise iç iletişimimiz olumlu; olumsuz ise iç iletişimimiz olumsuz olarak çalışacaktır. Bunun sonucu olarak iç iletişimi olumlu olan çevresindeki gerçekliği ve kişileri olumlu olarak algılayacaktır. Buraya kadar iletişim bilimi açısından iç iletişimin ne olduğu hakkında detaylı açıklamalar yapıldı. Şimdi de iç iletişim Kur'an bağlamında ele alınacak ve örneklendirilmeye çalışılacaktır.

2. Kur'an'da İç İletişim

İç iletişimin Kur'an bağlamında açıklanması hususunda önce nefis kavramı üzerinde durulacak daha sonra iç iletişimle ilgili örnekler tespit edilmeye çalışılacaktır.

2.1.Nefisle İlgili Açıklamalar

Kur'an'da insanın iç yapısıyla ilgili kavramlardan biri "nefs" kavramıdır. Nefs, sözlükte "ruh, can, ceset, bir şeyin kendisi ve hakikati, benlik, akıl, kan, göz" gibi anlamlara gelmektedir (Ebû Naşr el-Cevherî, 1987, 3/985; İbn Manzûr, 1414, 6/233-236). Nefs çoğulu "enfüs/nufûs" ile birlikte Kur'an'da 298 yerde geçmektedir. Bunlardan bir kısmı fiil formunda "يَتَنَفَّسُ" (el-Mutaffifîn, 83/26) ve "تَنَفَّسَ" (et-Tekvîr, 81/ 18) olarak bir kısmı ise isim formunda "مُتَنَفِّسُونَ" (el-Mutaffifîn, 83/26), "نُفُوسٌ" (et-Tekvîr, 81/ 7; el-İsrâ, 17/25) ve "أَنْفُسٌ" (el-Bakara, 2/155; en-Nisâ, 4/ 128; en-Nahl, 16/7; ez-Zümer, 39/ 42; ez-Zuhruf, 43/ 71; en-Necm 53/23) şeklinde geçmektedir (Abdülbâki, 1364h., 710-714). Nefs kelimesi Kur'an'da her yerde aynı anlamda kullanılmamıştır. Ayetlerde nefis kelimesi "zat"(en-Nisâ, 4/113; el-En'âm, 6/12, 158; 54; er-Ra'd, 13/16; el-Bakara, 2/44, 48, 286; el-İsrâ, 17/7; Lokmân, 31/34; es-Secde, 32/17), ruh (ez-Zümer, 39/42; el-En'âm, 6/ 93), iç dünya/ gönül (el-Bakara, 2/87, 109, 130, 235; en-Neml, 27/14; Âl-i İmrân, 3/154; Yûsuf, 12/77; Hûd, 11/31; Tâhâ, 20/67; el-Mücâdele, 58/8; el-A'râf, 7/205; el-En'âm, 6/158), kötülüğü emreden nefis (Yûsuf, 12/18,53; el-Mâide, 5/32; Tâhâ, 20/ 96) ve cins/ tür (et-Tevbe 9/128) gibi anlamlarda kullanılmıştır (Kur'an'da nefis kavramıyla ilgili detaylı bilgi için bk. Ögke, 1994, 82-105; el-İsfehânî, 2005, 503). Bunlardan iç dünya/ gönül ve kötülüğü emreden nefis anlamındaki kullanımları iç iletişimle ilgili olarak değerlendirilebilir. Bu anlamlardaki kullanımı iç iletişimin Kur'an bağlamında

açıklayabilmemize yardımcı olacak hususlardan biridir. Çünkü iç iletişim -makalemizin baş tarafında da açıklandığı üzere- insanın nefsinde veya iç dünyasında meydana gelen hususlardan biridir.

İç iletişimde “*kötülüğü emreden nefsin*” rolü Kur’an’da değişik ayetlerde ifade edilmiştir. Örneğin “*Nihayet nefsi onu, kardeşini öldürmeye itti ve onu öldürdü: bu yüzden de kaybedenlerden oldu.*” (el-Mâide, 5/30) ayetinde Kâbil’in Hâbil’i kıskanarak öldürmesi anlatılmaktadır. Burada eyleme geçmeden önce içimizde vermiş olduğumuz kararlara nefsin arzu ve isteğinin etkisi belirtilmektedir. Aynı şekilde Hz. Ya’küb’un oğulları kardeşleri Yûsuf’u kuyuya atıp gömleğine kan lekesi sürerek babalarına onu bir kurdun yediğini söylediklerinde babaları onlara “*Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi*” (Yûsuf, 12/18) cevabını vermiştir. Yine Hz. Mûsâ Tûr dağına Allah Teâlâ ile konuşmak üzere gittiği zaman (el-A‘râf, 7/142-143) Sâmirî, Mısırlılardan aldıkları ziynet eşyalarından bir buzağı yapmış ve tur dağından döndükten sonra kendisine bu durumu soran Hz. Mûsâ’ya “*Bunu böyle yapmayı nefsim hoş gösterdi.*” (Tâhâ, 20/96) demiştir. Başka bir ayette “*nefislerin kıskançlığa meyyal*” (en-Nisâ, 4/128) olduğu bildirilmiştir. Bütün bu ayetlerden nefsin insanın iç iletişimde olumsuz çağrışımların nedeni olduğu, yanlış kararların altında yatan, istenmeyen eylemlerin saiklerinden ve dürtülerinden olduğu anlaşılmaktadır. İç iletişim insanın kendi içinde gerçekleşen bir iletişim olduğuna göre kötülüğü emreden nefis bu iletişimde etki sahibi olarak karşımıza çıkmaktadır. Her insanda nefsin bu olumsuz etkisi söz konusu iken akıl, bilgi ve doğru düşünce gibi birtakım hasletler nefsin bu olumsuz etkisinden kurtulmada önemli etkiye sahiptir.

Nefsin insana olan olumsuz etkisiyle ilgili şu ayetler de örnek verilebilir: “*Şüphesiz ki insanı yaratan biziz ve nefsinin ona neler fısıldadığını da biz biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız.*” (Kâf, 50/16), “*...Kim nefsinin cimriliğinden, hırsından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.*” (el-Haşr, 59/9). Bu ayetlerin ilkinde nefsin insana genel anlamda istenmeyen şeyleri fısıldadığına, ikincisinde ise fısıldadıklarının bazılarının cimrilik ve hırs olduğuna işaret edilmektedir. İlk ayetteki genel durum ikinci ayette daha da belirginleştirilmiştir. Bireyin kendisiyle olan iletişimine etki eden aşırı mal sevgisinin sonucu olan cimrilik ve aşırı isteklerinin sonucu olan hırs gibi özelliklerin nefsin dayatmasıyla ortaya çıktığı ve bunların insanı istenmeyen sonuçlara götürdüğü anlaşılmaktadır.

Nefs kavramının kullanıldığı ayetlerin bir kısmında insanın nefsinde olanları Allah Teâlâ’nın bildiğine dikkat çekilerek içimizde kurguladığımız şeylerden sorumlu olduğumuz belirtilmektedir. Hz. İsa’nın Allah’a “*Sen benim içimdekini bilirsin, hâlbuki ben senin zâtında*

olanı bilmem.” (el-Mâide, 5/116) şeklinde verdiği cevapta ve “*İçinizde olanı en iyi Rabbiniz bilir*” (el-İsrâ, 17/25) ayetinde bu durum ortaya konmaktadır. Ayrıca “*Göklerdeki her şey, yerdeki her şey Allah'ındır. İçinizdekini açığa vursanız da gizleseniz de Allah sizi, onunla sorguya çeker de dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Allah'ın gücü her şeye hakkıyla yeter.*”(el-Bakara, 2/284) ayetinde içimizde bilinçli olarak kurguladığımız ve gizlediğimiz şeylerden sorumlu olduğumuz belirtilmektedir. Bu ayet nazil olduğunda taşıdığı mana sahabeye ağır gelmiş ve “*Ey Allah'ın Resulü! İçimizden (nefislerimizde) geçirdiğimiz şeylerden dolayı sorumlu olacak ve sorguya çekilecek olursak biz helak oluruz. Bunun üzerine “Allah gücünün yetmediği bir şeyle kimseyi sorumlu tutmaz”* ayetinin nazil olduğu rivayet edilmektedir (Taberî, 2000, 6/104).

Öbür taraftan bu ayetin anlamının bir önceki ayette bahsedilen şahitliği gizlemenin yasaklanmasıyla ilgili olduğu da belirtilmektedir. Buna insanların içlerinde gizledikleri isyana dair şeylerin tamamı da dâhil edilerek ayetin kapsamı genişletilmektedir (Taberî, 2000, 6/102). Ayeti daha detaylı değerlendirenler ise insanların içinde tezahür eden duygu düşünce ve inançları ikiye ayırmışlardır. Birincisi insanların isteyerek nefisine yerleştirmeye çalıştıkları, fiiliyata dökmek için nefsinde azmettikleri. İkincisi ise istemediği halde kalbine doğan, hoş karşılamadığı halde aklına gelen, söze ve eyleme dökülmemiş düşüncelerdir. İnsanlar bunların birincisinden sorumlu iken ikincisinden sorumlu değildir. Zira sorumluluk iradeyi gerekli kılmaktadır (Râzî, 1420, s. 7/104). Âlimlerin bu yaklaşımları iç iletişiminde dini sorumluluğun söz konusu olduğunu göstermektedir. Nitekim insanlar arası iletişim nasıl bilinçli ve iradeli yapılıyor ise iç iletişim de genellikle iradeli ve bilinçlidir. Zaten konuşmalar ve eylemlerden önce mutlaka kendi içimizde/iç dünyamızda bir iç iletişim sürecini yaşarız. Bu iç iletişim sürecinden sonra bir devinimde bulunuruz. Bu durum -daha önceden de belirtildiği gibi- aslında duygu ve düşüncelerimizin davranışlarımız üzerindeki etkili olduğunu göstermektedir. O zaman iç iletişimimiz davranışlarımızın müsebbibi veya müteharrikidir, denilebilir. Bu cihetten bakıldığında iç iletişimin önemi ve sağlıklı bir şekilde işlemesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Muhataplarını kötü alışkanlıklardan kurtarmada Kur'an'ın takip ettiği genel yöntem de aslında yukarıdaki açıklamalarla örtüşmektedir. Kur'an onların bozuk davranışlarına hitap etmeden önce duygu ve düşüncelerine etki eden değişik parametreleri ıslah yoluna gitmiştir. Nitekim Mekke döneminde daha çok bozuk inanç yapıları üzerinde durmuş, bunları eleştirmiş ve bunların yerine doğru olan yeni akideyi yerleştirmeye çalışmıştır. İç iletişimi besleyen duygu düşünce ve inanç gibi farklı unsurlar düzeltildikten sonra ibadet, ahlak ve muamelata dair kurallar ortaya konmuştur.

Ayetleri dikkate alarak nefis üzerinde duranlardan birini mutasavvıflar oluşturur (Kutluer, 2000, s. 148-150; Uludağ, 2006, s. 526-529). Onlar genellikle nefsin kötülükleri, zayıf noktaları, sıkıntıları, tuzakları, bu olumsuzluklardan kurtulmanın/ korunmanın yolları, nefis terbiye ve tezkiyesi gibi nefsin menfi yönleri üzerinde daha çok durmuşlardır. Onlar buna rağmen nefsi daha geniş anlamda incelemişler ve nefsi sekiz bölümde ele almışlar ve yukarıda değindiğimiz kötülüğü emreden, şehvet ve şeytanın emrine itaat eden nefis bunlardan birincisini oluşturur. Mutasavvıflar buna “nefsi emmare” adını verirler. İkincisi ise “nefsi levvame”dir. Bu nefsin özelliği kötülüğü emreden şehvani nefsin arzu ve isteklerine karşı koyması itiraz etmesi, kullukla ilgili hususlarda hata yaptığı zaman sahibini kınamasıdır. “ *وَلَا تُؤْمِنُ إِلَّا بِاللَّهِ الْوَحْدَ ۗهُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ۗ لَا يَأْتِيهِ سُوءٌ عَذَابٌ وَلَا غَوْلٌ مُّبِينٌ ۗ يُؤْتِي السُّبْحَانَ مَا يُدْرِكُ الْبُيُوتَ وَمَا يُدْرِكُ الْأَسْوَاقَ وَمَا يُدْرِكُ الْأَنْهَارَ ۗ يُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ الْأَعْلَىٰ وَاللَّيْلِ وَالنَّهَارُ وَالرُّجُومُ ۗ وَمَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَ رَبِّهِ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۗ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ ۗ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا ۗ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ* / (Kusurlarından dolayı kendini) kınayan nefse de yemin ederim (ki diriltihip hesaba çekileceksiniz).” (Kıyâmet, 75/ 2) ayetinde bu nefse işaret ettiği belirtilmektedir. Eğer nefis kusurlarından dolayı sahibini kınamıyorsa bu nefis, nefsi emmarenin yönetiminde demektir.

Üçüncüsü ise “nefs-i mutmainne” dir ki eğer nefis şehveti ve kötülüğü emreden nefsin emri altında durmaktan ötürü tir tir titriyorsa bu tür nefisten bahsedilir (Gazâlî, t.y., s. 3/11). “ *يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ۗ* / Allah şöyle der:) "Ey huzur içinde olan nefis! Sen O'ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön!" (el-Fecr, 89/27–28) ayetinde bu tür nefisten bahsedilmektedir (Nefs-i Mutmainne hakkındaki farklı bir yaklaşım için bk. Sülün, 2009, s. 1-24).

Mutasavvıflara göre nefsin önemli üç kategorisine değindik. Ancak onlar nefsin kategorilerini yediye kadar çıkarmaktadırlar. Nefsin bu yedi mertebesi onlar tarafından yedi perdeye benzetilmiş, nefsi emmarede bütün perdelerin kapalı olduğu dolayısıyla manevi alemin ışıklarının sızmasının engellendiği her bir perdenin kalkmasıyla nefis kategorilerinden birine geçildiği son yedinci mertebede bütün perdelerin kalktığı ve nefsin tamamen nur kesildiği bu durumun peygamberlerin makamı olduğu bildirilmektedir (Ateş, t.y., s. 522; Bursevî, t.y., s. 1/138).

Yüce Allah'ın Kur'an'da bir şeye yemin etmesi o şeyin önemine işaret eder. Kıyamet suresine önce korkunç manzaralarla dolu kıyamet gününe daha sonra da kendini kınayan, sorgulayan nefse yemin edilerek başlanmıştır. İslam Dini'nin iman edilmesini istediği önemli parametrelerinden biri olan ahiret inancıyla birlikte nefse de yemin edilmesi hakkında Râzî (ö. 606/1210), kıyametin gayesini “nefsi levvamenin mutluluk ve bedbahtlık gibi hallerinin kıyamette ortaya konulmasına bağlamaktadır (Râzî, 1420, s. 30/720). Kişinin kıyamet gelmeden nefsinin kontrol altında tutması dolayısıyla ahirette nefsinin isteklerine uymasından

dolayı mutsuz olanlardan olmaması istenmektedir. Ayrıca mutasavvıflar kendini bilme (ma'rifetü'n-nefs) konusuna da önem vermişler Hakkı bilmenin yolunun kendini bilmekten geçtiğini "kendini bilen rabbini bilir" cümlesiyle özetlemişlerdir (Uludağ, 2003, s. 56-57).

Nefs kelimesinin anlamalarına bakıldığında her bir varlığın bizzat kendisine de bu varlığı harekete geçiren manevi güce de nefis denilmektedir. Nefs beden varlığını sürdürebilmesi için elzemdir. Bedenin ve uzuvların devinimi için gereklidir. Nefs bu devinimini istekleri sayesinde gerçekleştirir. Nefsin makul arzu ve istekleri beden hayat bulması için gereklidir. Ayetlerde de geçtiği üzere nefsin bütün arzu ve istekleri menfi değildir (Bulut, 2020, 167).

3.Kur'an'dan İç İletişim Örnekleri

Birçok konuda olduğu gibi iç iletişim mevzusunda da değişik örnekleri Kur'an'da bulabilmemiz mümkündür. Hiç şüphesiz Kur'an'ın örnekliliği örneklilerin en üstünüdür. Ancak bu örnekleri konuyla ilişkilendirmek insan zihninin bir ameliyesi olduğundan bunları konuya delaleti bakımından kesinkes olarak görmemek gerektiğini de söylememiz gerekir. Fakat ayetler ne kadar farklı durumları aydınlatmada kullanılır ve bu hususta ne kadar müdellel olunursa o kadar faydalı neticeler ortaya çıkacaktır.

3.1.Hz. İbrahim Örneği

Hiz. İbrahim'in rabbini aramasından bahseden kısca iç iletişim örneği olarak karşımıza çıkan en önemli örneklerden biridir (Gümrükçüoğlu, 2011, 99). Kur'an'da Hiz. İbrahim kıssası farklı surelerde geçmektedir ve farklı kısımlardan oluşmaktadır (Câbirî, 2013, 417-428). İç iletişimle ilgili olan kısmı onun rabbini aramasıyla ilgili olan bölümdür:

"Hani İbrahim babası Âzer'e, "Sen putları ilah mı ediniyorsun? Şüphesiz, ben seni de kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum" demişti. İşte böylece İbrahim'e göklerdeki ve yerdeki hükümranlığı ve nizamı gösteriyorduk ki kesin ilme erenlerden olsun. Üzerine gece karanlığı basınca bir yıldız gördü. "İşte Rabbim!" dedi. Yıldız batınca da "Ben öyle batanları sevmem" dedi. Ay'ı doğarken görünce de "İşte Rabbim!" dedi. Ay da batınca, "Andolsun ki, Rabbim bana doğru yolu göstermezse mutlaka ben de sapıklardan olurum" dedi. Güneşi doğarken görünce de "İşte benim Rabbim! Bu daha büyük" dedi. O da batınca (kavmine dönüp), "Ey kavimim!" Ben sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeylerden uzağım" dedi. "Ben hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben Allah'a ortak koşanlardan değilim." Kavmi onunla tartışmaya girişti. Dedi ki: "Beni doğru yola iletmişken Allah hakkında benimle tartışmaya mı kalkışıyorsunuz? Hem sizin ona ortak koştuğunuzdan ben korkmam; ancak Rabbim'in bir şey dilemiş olması başka. Rabbim'in ilmi her şeyi kuşatmıştır. Hâlâ düşünüp öğüt almayacak mısınız?" "Allah'ın, size, hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri ona

ortak koştuktan korkmuyorsunuz da ben sizin ortak koştüğünüz şeylerden ne diye korkayım? Öyle ise iki taraftan hangisi güvende olmaya daha layıktır? Eğer biliyorsanız söyleyin." (el-En'âm, 6/74 – 81).

Hiz. İbrahim'in Allah Teâlâ'yı araması ile ilgili kıssanın hem başında hem de sonunda kişiler arası iletişim gerçekleşmiştir: Kıssanın başında babası Âzer'le sonunda ise kavmi ile putları ilah edinmelerinin yanlışlığı hususunda tartışıyor. Kıssanın sonunda ise yıldız, ay ve güneşi inceledikten sonra gerçek yaratıcının Allah olduğunu ve onların ortak koştukları putlardan uzak olduğunu bildirince kavmi onunla tartıştıkları ve onu bu kararından döndürmeye çalıştıkları anlaşılıyor.

Kişiler arası ilişkiyle başlayan kıssa sonra sırasıyla yıldız, ay ve güneş için "İşte Rabbim!" dediği ifade ediliyor. Onun bu söylemi tek başına kişiler arası iletişimin vuku bulunduğunu göstermemektedir. Onun bu ifadeleri Hiz. İbrahim'in iç söylemi olarak zikredilmektedir. Diğer bir ifadeyle Hiz. İbrahim'in rabbini arayışı iç aleminde meydana geliyor. Ancak bazı müfessirler Hiz. İbrahim'in söz konusu gözlemine tek başına yapmadığını, kavminden bir grubun yanında olduğunu, zaten önceden de Allah Teâlâ'yı bildiğini, bir kimsenin içerisinde de olsa farklı şeyler için "Bu benim rabbim" demesinin şirk olduğunu, bir peygamberin şirk koşmasının mümkün olamayacağını ve kavmine ders vermek için böyle bir yöntem izlediğini söylemektedirler. Başka bir ifadeyle "Hiz. İbrahim'in bu gözleminden maksat, kendisi için marifetullahı elde etmesi değil de kavmine tartışma esnasında doğruyu göstermek olarak ifade edilmektedir (Râzî, 1420, s. 13/38-40). Ancak Seyyid Kutub (ö. 1906-1966) Hiz. İbrahim'in Rabbi'ni bu şekilde bulunduğunu, önce gönlünde ve vicdanında sonra bilinç ve düşüncesinde bulunduğunu ifade etmektedir. Hiz. İbrahim kâinattaki önemli varlıkları gözlemleyerek doğru bir sonuca ulaşmıştır. Hiz. İbrahim bu gözlemiyle Allah hususunda kalbi mutmain olmuş, artık kesin kanaat getirmiş ve fikri durulmuştur (Kutub, 1412, s. 2/1138).

Bu ayetlerde iç âleminde kesin imana ve kanaate varabilmek için dış âlemin gözlemlenmesi metot olarak kullanılmıştır. 75. ayette bu durum şöyle ifade edilmektedir: "İşte böylece İbrahim'e göklerdeki ve yerdeki hükümler ve nizamı gösteriyorduk ki kesin ilme erenlerden olsun." Başka ayetlerde de deve, sema, dağlar ve yer (el-Gâşiye, 88/17; Yûnus, 10/101; Kâf, 50/6) gibi dış âlemin gözlemlenmesine işaret edilmektedir. Yine "Varlığımızın delillerini, (kâinattaki uçsuz bucaksız) ufuklarda ve kendi nefislerinde onlara göstereceğiz ki, o Kur'an'ın gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. Rabbinin, her şeye şahit olması yetmez mi? (Fussilet, 41/ 53) ayetinde de hem dış dünyada hem de iç yapısında bulunan delillerin insana

gösterileceği bildirilmektedir. Dolayısıyla Hz. İbrahim dış âlemde yıldız, ay ve güneş gibi varlıklara bakarak yakın mertebesinde bir imanı elde ediyor.

Allah-insan arasındaki sözsüz iletişim unsurlarından biri olan bu kevnî ayetler insanın iç dünyasında değerlendirmesiyle iç iletişimin konusu haline gelmektedir. Ancak burada önemli olan -çalışmanın baş taraflarında da ifade edildiği gibi- iç iletişimin doğru bir şekilde kurgulanmasıdır. Aynı şeyleri gözlemleyip yanlış sonuçlara ulaşanların kurgusunda yanlışlık bulunmaktadır. Bu yanlışlıklar ya nefsinin arzu ve isteklerinin ya da şeytanın vesveselerinin ya da iç dünyasına etki eden farklı ideolojilerin bireyin algısını ve bakış açısını yönlendirmesiyle oluşmaktadır. Hz. İbrahim örneğinde olduğu gibi o yıldızlara bakarak Rabbini bulurken Sâbiîler bunlara taparak Allah'a şirk koşmaktadırlar. Dolayısıyla evrende bulunan mevcudatın farklı cüzlerini ilah edinme ya da Hz. İbrahim örneğinde olduğu gibi bunları gerçek yaratıcıyı bulmada bir vasıta kılmayla sonuçlanabilmektedir.

3.2.Diğer Peygamberlerden Örnekler

Kur'an'da birçok peygamberin kıssası bizlere aktarılmaktadır. Bunlarda iç iletişimle ilgili çok sayıda misaller bulmamız mümkündür. Bunlardan birkaçını şöyle sıralayabiliriz.

3.2.1.Hz. Eyyûb: Hz. Eyyûb peygamber hastalandığında “...*Hani o, Rabbine, "Şeytan bana bir yorgunluk ve azap dokundurdu" diye seslenmişti.*” (Sâd, 38/41). Bu ayet Hz. Eyyûb'un iç iletişimini ve onun iç aleminde ne yaşadığını göstermesi bakımından önemlidir. Bu ayetten şeytanın, hastalığını kullanarak Hz. Eyyûb'un isyan etmesini telkin ettiği ve ona vesvese vermeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla o, kendi iç dünyasında şeytanın sürekli huzursuzluğa neden olan psikolojik baskısıyla mücadele halinde olduğu anlaşılmaktadır (Karaman, 2007, 3/412). Nitekim İbn Âşûr (ö. 1879-1973) da bu ayeti bu minvalde açıklamıştır. O bu ayetin “Hastalıktan çektiğim acı ve sıkıntısını kullanarak şeytan bana vesvese veriyor, hastalığın kendisinden geldiği Allah'a karşı beni isyan etmeye zorluyor” veya “Hastalığın acı ve sıkıntısı ile birlikte bir de şeytanın vesvesesiyle uğraşıyorum!” şeklinde anlaşılmasının daha isabetli olacağını belirtir (İbn Âşûr, 1984, 23/269). Râzî de benzer açıklamalara yer vermektedir. O, ayette geçen Hz. Eyyûb'un rabbine şeytan “bana bir yorgunluk ve azap dokundurdu” yakarışıyla ilgili görüşlerden biri olarak şeytanın vesvesesine dikkat çekmiştir. Ayrıca bu ayet şeytanın vesvesesinin hangi şekillerde olabileceğini de açıklanmış olmaktadır (Râzî, 1420, s. 26/397-398).

3.2.2.Hz. Ya'küb: Hz. Ya'küb'un oğulları Yûsuf'a tuzak kurmak için gezip oyun oynamak üzere izin istediler. Onu kuyunun dibine atıp eve döndüklerinde ağlayarak babalarına “*Ey babamız! Biz yarışa girmiştik. Yûsuf'u da eşyamızın yanında bırakmıştık. (Bir de ne görelim) O'nu kurt yemiş...*” (Yûsuf, 12/17) dediler. Bunun üzerine Hz. Ya'küb oğullarına

"...Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah'tır." (Yûsuf, 12/18) cevabını vermiştir. Hz. Ya'küb'un bu cevabında böyle bir kötü fiili yapmaya nefislerinin sevk ettiği belirtilmiştir. Nefislerin sevk etmesinin açıklaması ise önceki ayetlerde verilmektedir: "Kardeşleri dediler ki: "Biz güçlü bir topluluk olduğumuz halde Yûsuf ve kardeşi (Bünyamin) babamıza bizden daha sevgilidir. Doğrusu babamız açık bir yanılğı içindedir. "Yûsuf'u öldürün veya onu bir yere atın ki babanız sadece size yönelsin. Ondan sonra (tövbe edip) salih kimseler olursunuz." (Yûsuf, 12/8- 9). Bu ayetlerde geçen ifadeler Yûsuf'u kuyuya atma ve ondan kurtulma isteğinin nedeninin "kıskançlık" ve "babalarının kendilerine yönelmesini sağlamak" olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle Yûsuf'un kuyuya atılması ve ondan kurtulma fikrini nefisleri emretti/istedi ve bu kötü fiili kendilerine iyi gösterdi. Zemahşerî (ö. 538/1144) de babalarının onların yalan söylemesinin sebebini bu kötü işi yapan oğullarının içlerindeki hasedi bilmesine ve gömleğinin parçalanmamış olmasına bağlamaktadır (Zemahşerî, 1407, s. 2/451). Ayrıca bk. Yüksel, 2018, s. 75-104).

Hz. Ya'küb'un oğullarına söylediği "Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi." sözü Yûsuf suresinin 83. ayetinde tekrar etmektedir. Ancak bu sözün buradaki bağlamı farklıdır. Burada sözün bağlamı Yûsuf'un kardeşleri erzak almak için Mısır'a gitmişlerdi. Yûsuf ikinci gelişlerinde kardeşleri Bünyamin'i de yanlarında getirmelerini istemişti. Aksi halde erzak vermeyeceğini söylemişti. Onlar da yeniden daha fazla erzak alabilmek için Bünyamin'i babalarından izin isteyerek beraberlerinde götürmüşler ancak Yûsuf hırsızlık yaptığı gerekçesiyle ceza olarak Bünyamin'i yanında alıkoymuştu. Geri babalarına döndüklerinde babalarına Bünyamin'in hırsızlık yapmasının bedeli olarak alıkonulduğunu ifade etmişler bunun üzerine babaları onlara "Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi." sözünü söylemiştir (Yûsuf, 12/ 59-83). Burada nefisin sürüklemesinin sebebi Râzi'nin de aktardığı gibi (Râzî, 1420, s. 18/495). Bünyamin'in babasından alınması ve onu menfaat elde etmek için Mısır'a götürülmesidir. Yani önceki geçtiği yerde nefsin bir eyleme sürüklemesindeki sebep *kıskançlık* ve babalarının kendilerine yönelmesini sağlamak iken burada "menfaat elde etme" düşüncesidir.

3.2.3.Velîd b. Muğîre Örneği

Müfessirlerin ittifakla Velîd b. Muğîre hakkında nazil olduğunu bildirdikleri (Taberî, 2000, 24/25) şu ayetler de iç iletişim için örnek olarak verilebilir niteliktedir: "Çünkü o, düşündü taşındı, ölçtü biçti. Kahrolası nasıl da ölçtü biçti! Yine kahrolası, nasıl ölçtü biçti! Sonra (Kur'an hakkında) derin derin düşündü. Sonra yüzünü ekşitti, kaşlarını çattı. Sonra

arkasını döndü ve büyüklük taslayıp şöyle dedi: "Bu ancak nakledile gelen bir sihirdir. Bu, ancak insan sözüdür." (Müddessir, 74/18-26).

Bu ayetlerde Velîd b. Muğîre'nin vahiy ile ilgili olarak bir karar vermeden önce içerisinde bulunduğu durumu ifade etmektedir. Bu durum onun Kur'an'la ilgili sözünü söylemeden önce iç iletişimini net bir şekilde tasvir etmektedir. İnsanların içlerinde/kalplerinde olanı, açık ve gizli her şeyi bilen (Fâtır, 35/38) Allah Teâlâ isim vermeden söz konusu şahsın iç alemini ortaya koymaktadır.

Velîd'in ayetlerde "düşündü taşındı, ölçtü biçti. Kahrolası nasıl da ölçtü biçti! Yine kahrolası, nasıl ölçtü biçti! Sonra (Kur'an hakkında) derin derin düşündü. Sonra yüzünü ekşitti, kaşlarını çattı. Sonra arkasını döndü ve büyüklük taslayıp şöyle dedi" şeklinde iç aleminin tasvir edilmesinin nedenini nüzul sebeplerinden daha net anlamaktayız. Bu ayetlerle ilgili birbiriyle bazı hususlarda örtüşen bazı hususlarda farklılaşan birden fazla nüzul sebebi bulunmaktadır (Süyûfî, t.y., s. 223-224; Taberî, 2000, s. 24/24-26). Bunların ortak noktası Velîd b. Muğîre'nin Hz. Peygamber ve Kur'an hakkında müşriklerin söyledikleri şair ve şiir, kâhin ve kâhin sözü, deli ve deli sözü nitelendirmelerin uygun olmayacağını çünkü Hz. Peygamber'in ve Kur'an'ın bunlardan hiçbirine uymadığını onun ancak sihir olduğunu düşünmesidir. Nitekim nüzul sebeplerinde de geçtiği üzere çevresindekiler onun şair, deli ve kâhine benzeyip benzemediğini sormuş ve o da bunlardan hiçbirine benzemediğini ifade etmişlerdir. Bunun üzerine o, Hz. Peygamber ve Kur'an için daha uygun bir nitelendirme yapmanın gayreti içerisinde bulunmuştur. Uygun bir nitelendirme bulma hususunda zorlanmış ve bu zorluk ayetlerde de ifade edildiği gibi onun yüzüne yansımıştır. Çünkü Kur'an vahiy dışında düşündüğü hiçbir şeyle örtüşmemekteydi. Nitekim Râzî onun, Kur'an'ın vahiy olduğuna kalben ve vicdanen inandığını ancak inadı yüzünden diliyle onu inkâr ettiğini belirtmektedir (Râzî, 1420, s. 30/705). Râzî'nin bu düşüncesini bazı nüzul sebeplerinde geçen Velîd'in "Vallahi O'nun okudukları şeylerde ayrı bir tat, ayrı bir çekicilik bulunmaktadır. O önüne kattığını kırıp geçirir. Onun okudukları üstündür, onların üzerine çıkmak mümkün değildir" şeklindeki ifadeleri desteklemektedir. Böyle bir durumda kalben inanmadığı bir şeyi ortaya koyma hususunda inceden inceye düşünerek, tekrar tekrar düşünerek bir şeyler söylemesi gerekiyordu. En sonunda -ayetlerden anlaşılacağı üzere- kibir ve gururuna yenik düşerek onun ancak nakledilerek elde edilen bir sihir olduğunu ifade etmiştir.

Râzî'nin değerlendirmesini dikkate alacak olursak kalbin ve vicdanın onayıyla çatışan kibir/büyüklük taslama gibi ahlaki olmayan duyguların iç iletişimde insanı yanlış sevk ettiğini çatışmaların ve huzursuzluğun nedeni olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca bu durum iç iletişimde inanılan şeylerin veya vicdanın etkisinin ahlaki olmayan duygu ve düşünceler tarafından

bastırılabilceğini göstermektedir. Zaten insanın yanlış düşünce ve davranışlara dalmasının sebebi bu değil midir?

İç iletişimle ilgili Kur'an'dan başka örnekler de zikretmemiz mümkündür. Bunların her birine burada değinmemiz çalışmanın kapsamı açısından mümkün gözükmemektedir. Ancak son bir örnek olarak Firavun'un boğulma anındaki iç iletişimini örnek verebiliriz. Onun boğulma esnasında içinden geçenleri ayetler ortaya koymaktadır: “ *فَأَخَذْنَا هُوَ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ* ” *Bunun üzerine biz de hem onu hem de ordularını kısıvrak yakalayıp denizin dibine geçiriverdik. Firavun boğulurken yaptıklarına bin pişman kendini kınıyordu!*” (ez-Zâriyât, 51/40).

Genellikle ölüm anında yaşanan hayat hızlı bir film sahnesi gibi zihinde belirir. Firavun'un denizde boğulurken inananlara yaptıkları zulümleri hatırlayarak yaptıklarından pişman olduğu anlaşılmaktadır. İnananlara yaptıkları zulümlerin sebebi ise yine ayetlerde belirtildiğine göre kibirlenerek büyüklük taslamasıdır (Yûnus, 10/75, 83; el-Ankebût,29/39; el-Kasas, 28/39). Kibir yanlış kurgulanan iç iletişim sonucudur ve kişiyi başkalarına karşı haksızlığa götürür.

Sonuç

Genel iletişimin alt kategorilerinden biri olan iç iletişim bireyin içsel süreçleriyle alakalı olan bir iletişim türüdür. Bu iletişim türüne göre kişi kendisiyle iletişim kurar ve iletişimde bulunması gereken kaynak ve hedeflerden her ikisi de bizzat kendisidir. Benlik algısı, kişilik yapısı, içerisinde yaşadığı toplumun kültürel yapısı, düşünsel ve zihinsel süreçleri iç iletişimi etkileyen önemli hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

İç iletişimle ilgili olarak Kur'an'da ilk olarak nefis kavramı akla gelmektedir. İç iletişimin teşekkülünde önemli bir yere sahip olan nefis hakkında Kur'an birçok ayette açıklamalar yapmakta ve özellikle “nefsi emmarenin” insan üzerindeki olumsuz etkilerine karşı uyarmaktadır. Dolayısıyla bilinçli bir iç iletişim oluşturmada nefsin isteklerine karşı Kur'an'ın emrine uygun hareket edilmesi zaruridir. İç iletişim bireyin hayatına, hal ve davranışlarına ve başkalarıyla olan iletişimine yön vermesi nedeniyle önem verilmesi ve bilinçli yapılması gereken bir olgudur. Kur'an da doğru düşünüş (inanç) ve doğru davranışı gerçekleştirmeyi hedefleyen ilahi bir metindir ve iç iletişimin doğru ve yanlış kurgulanmasıyla ilgili birçok örnek mevcuttur.

Kur'an'da iç iletişimin olumlu kurgulanmasına Hz. İbrahim, Hz. Eyyûb, Hz. Ya'kûb peygamberlerin iç iletişimlerini; olumsuz kurgulanmasıyla ilgili olarak ise Velîd b. Muğîre ve Firavun örnekleri öne çıkmaktadır. Örnekler aynı nesnel bir durumun olumlu ya da olumsuz

kurgulanması sonucu farklı davranışlara götürdüğünü ortaya koymaktadır. Bu nedenle doğru inanç ve doğru edinimler için başta sahih bir niyet sonra da doğru bir bakış açısı ve metotla iç iletişimin teşekkülü gereklidir.

Kaynaklar

- Abdülbâki, M. F. (1364h.). *El-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Dâru'l-Hadîs.
- Adler, A. (2007). *İnsan Doğasını Anlamak*. (Çev. D. Başkaya). İlya İzmir yayınevi.
- Akalın, Ş. H., Toparlı, R., & Gözaydın, N. (2009). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu.
- Ateş, S. (t.y.). *İslâm Tasavvufu*. Radikal.
- Bulut, H. (2020). Tasavvufî Bir Bakış Açısıyla Nefis. *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 11(1), Article 1, 165-188.
- Bursevî, İ. H. (t.y.). *Rûhu'l-Beyân*. Dâru'l-Fikr.
- Câbirî, M. 'Âbid al-. (2013). *Kur'an'a Giriş* (Çev. M. Coşkun; 3. Baskı). İlimyurdu Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (1998). *İletişim Çatışmaları ve Empati* (9. Basım). Sistem Yayıncılık.
- Ebû Naşr el-Cevherî, E. N. (1407/1987). *Tâcu'l-Luğa ve Şihâhu'l-'Arabiyye*. Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn.
- Gazâlî, M. (t.y.). *İhyâ-u Ulûmi'd-Dîn* (Çev. A. Arslan). Merve Yayınları.
- Gerçik, İ. Z. (2015). *İletişim Psikolojisi* (2. Baskı). Küre Yayınları.
- Gökçe, M. (t.y.). *Kur'an'da İletişim*. Geliş tarihi 14 Şubat 2023, https://www.academia.edu/37386366/Kur_an_da_%C4%B0leti%C5%9Fim
- Gümrükçüoğlu, S. (2011). *Kur'an'da İletişim Dili*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.
- Gürüz, D., & Eğinli, A. T. (2016). *İletişim Becerileri* (5. Basım). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Işık, M. (2010). İletişim, İletişim süreci ve İletişim Çeşitleri. İçinde *Genel ve Teknik İletişim* (3. baskı). Eğitim Akademi Yayınları.
- İbn Âşûr, M. (1984). *Et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. ed-Dârut-Tûnusiyye.
- İbn Manzûr, E. F. (1414). *Lisanü'l-Arab* (3. Baskı). Daru Sader.
- İsfehânî, R. (2005). *El-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'ân* (4. Baskı). Dâru'l-Marife.
- Karaman, H. (2007). *Kur'an Yolu* (2. baskı). Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Koçyiğit, M. (2016). *Etkili İletişim ve Duyusal Zeka*. Eğitim Yayınevi.
- Kutluer, İ. (2000). İlmü'n-Nefs. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (C. 22, s. 148-151). TDV Yayınları.
- Kutub, S. (1412). *Fî Zilâli'l-Kur'ân* (7. Baskı). Dâru's-Şurûk.
- Ögke, A. (1994). *Kur'an'da Nefs Kavramı* [Yüksek Lisans, Selçuk Üniversitesi].
- Râzî, F. (1420). *Mefâtîhu'l-Gayb (et-Tefsîrü'l-kebîr)*. Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabî.

- Soytetir, S. (2008). Benlik ve Kişiler Arası İletişim. İçinde D. Gürüz & A. T. Eğinli (Ed.), *İletişim Becerileri*. Nobel.
- Sülün, M. (2009). Nefs-i Mutma'inne Ayetine Yeni Bir Yaklaşım. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 50 (1), 1-24.
- Süyûfî, C. 'Abdurrahmân b. E. B. b. M. el-Ĥudayrî es-. (t.y.). *Lubâbu'n-Nukûl fî Esbâbi'n-Nuzûl*. y.y.
- Taberî, E. C. (2000). *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân* (1. Baskı). Müessesetü'r-Risâle.
- Tutar, H., & Yılmaz, M. K. (2012). *İletişim* (8. Basım). Seçkin Yayıncılık.
- Uludağ, S. (2003). Ma'rifet-i Nefs. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 28, s. 56-57). TDV Yayınları.
- Uludağ, S. (2006). Nefis. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 32). (s. 526-529). TDV Yayınları.
- Yüksel, M. B. (2018). Yakup Peygamberin Gözlerinin Akıbeti Konusunda Genel Bir Kabulün Tahlili. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16 (31), 73-111.
- Zemahşerî, E. K. (1407). *Keşşâf an Hakâiki Gavâmizi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fî Vücûhi't-Te'vîl* (2. Baskı). Dâru'l-Kütübi'l-Arabî.